

Титов Сергій. Чи є палеолітичні «венери» свідченням архаїчної релігійності?

***Анотація.** У статті дається аналіз існуючих релігійних інтерпретацій походження і використання археологічних артефактів, що дістали в науці назву "венери" палеоліту. Використовуючи як метод дослідження інтерпретацію аналогічно і порівняльний аналіз, автор простежує генезис жіночого образу в епоху верхнього палеоліту, його походження і зміни. Розглядаються аргументи, що свідчать на користь релігійного і магічного характеру використання "венер". Також викладаються і аналізуються антропологічні і релігійні гіпотези, що пояснюють характер вірувань, пов'язаний з цими фігурками.*

***Ключові слова:** палеоліт, вірування, Венери, магія, фігурки.*

***Abstract.** The article by Titov S. "Whether "vinuses" of paleolith are evidence of ancient religiosity" provides a comprehensive analysis of existing theories on origin and use of archeological artifacts known as "vinuses" of paleolith. Using comparative analysis as a method of research the author traces a genesis of female image in times of upper paleolith and its origin and transforming. The author examines cases that prove evidence in favor of religious and magical use of "vinuses". Moreover some religious and anthropological hypothesis that explain the way of believes are expound and analyzed.*

***Key words:** paleolith, believes, vinuses, figurines*

Вступ. Аналізуючи характер вірувань людей, що жили десятки тисячоліть тому, дослідник стикається з дефіцитом фактичного матеріалу, на основі якого можна було б робити якісь висновки. У релігієзнавстві немає ані текстів, ані інших історичних документів. Вся дослідницька діяльність базується на інтерпретації виключно археологічних знахідок, артефактів періоду верхнього палеоліту, таких як предмети побуту, прикраси, фігурки і печерні розписи. **Об'єктом** нашого дослідження слугують фігурки малої пластики, об'єднані у великий клас під назвою палеолітичні «венери», дослідження і релігієзнавча інтерпретація яких і є **предметом** даної статті.

Метою даного дослідження є аналіз існуючих релігійних інтерпретацій «венер» палеоліту. **Методом** дослідження є інтерпретація за аналогією та порівняльний аналіз.

Зміст статті. Венери палеоліту - це, як правило, фігурки жінок, вироблені з кісток тварин або каменю, що датуються періодом верхнього палеоліту з ареалом поширення стоянок від Європи до Байкалу. Однією із таких стоянок є Мезинська стоянка на території України. В середині палеолітичного датування фігурки розподіляються відповідно до палеолітичних культур: оріньякської (32-26 тис. років тому), граветтської (28-22 тис. років тому) солютерської (21-17 тис. років тому) і мадленської

(18-10 тис. років тому). Виділяючи певні уніфікуючі риси і особливості даного типу артефактів за їх зовнішніми або художніми характеристиками, можна відзначити, що фігурки представляють переважно ромбовидну скульптурну форму, розміром від 5 до 20 см з широкою середньою частиною: стегна, сідниці, живіт і звуженими верхніми та нижніми частинами: ноги, голова. Часто – голова маленька, без деталей. Однак від ориньяка до мадлена морфологія фігурок зазнала значних змін і, цілком ймовірно, змінився й характер їх призначення. На сьогодні відомо більше двохсот «венер» із різним датуванням - від ориньяка до мадлена, з географічним розподілом від Франції до Сибіру. Список найбільш відомих статуєток виглядає наступним чином:

1. Венера з Холе-Фельс, 35-40 тис. років, Швабський Альб, Німеччина, бивень мамонта.
2. Людинолев 32 тис. років, Швабський Альб, Німеччина, печера Штадель, бивень мамонта.
3. Вестоницька Венера, 27-31 тис. років, Моравія, кераміка.
4. Венера Віллендорфська, 24-26 тис. років, Австрія, вапняк.
5. Венера з Леспюг, 23 тис. років, Аквітанія, Франція, слонова кістка;
6. Венера Мальтінська, 23 тис. років, Іркутська обл., Росія, бивень мамонта.
7. Венера Брасемпуйська, 22 тис. років, Аквітанія, Франція, слонова кістка.
8. Венера Костенківська, 21 тис. років, Воронежська обл., Росія, вапняк.
9. Венера Лоссельська, 20 тис. років, Дордонь, Франція, вапняк.

Починаючи говорити про «венер», які ми означили певними часовими рамками, необхідно сказати про найважливіші знахідки у групі «венер», зроблених у Північній Африці та на Близькому Сході. По-перше, географічний ареал палеолітичних «венер» не відповідає цим двом знахідкам, а по-друге, датування цих знахідок набагато старше періоду верхнього палеоліту. Йдеться про Венеру з Тан Тан (Марокко) і Венеру з Берехат Рама (Голанські Висоти, Ізраїль). Ці дві фігурки, з датуванням 300-500 тис. років і 230 тис. років відповідно, мають природний характер походження, однак деякі деталі цих фігурок були доопрацьовані людьми, тобто була поглиблена лінія, що відокремлює голову від тіла, а також згладжені деякі виступаючі деталі, що видно по слідах інструментів, які залишилися на поверхні матеріалу. Також на фігурках були знайдені сліди червоної вохри. Крім того, матеріал фігурки з Берехат Рама - це рожевий вулканічний туф, що, безперечно, має чіткі символічні конотації з тілесністю людини. Фігурка з Берехат Рама має виражені жіночі форми, а фігурка з Марокко не має гендерної виразності і передає загальний антропологічний образ. Дані знахідки, з одного боку, в цілому збільшують

верхню межу історії образотворчої діяльності людини, цікаву для нашого дослідження як прояв неутилітарної активності, а з іншого – розширюють історичні рамки і географічний ареал досліджуваних артефактів, що носять назву палеолітичні «венери», виводячи їх за межі верхнього палеоліту до періоду середнього і навіть нижнього палеоліту, а також переносячи досліджувані області з франко-кантабрійського регіону і Сибіру до Північної Африки і Близького Сходу.

Географічний ареал «венер», що широким здається на перший погляд, при детальному аналізі виявляється обмеженим кількома локальними групами. У Європі – це кілька ділянок у долинах Дордони і Везера, а також у східній частині Піренейів, їх французької частини, Лігурії (Північна Італія); наступна частина має своїм центром Моравію (Чехія), що включає в себе сучасну Словаччину, Австрію, південну Німеччину. Наступна група стоянок зі знайденими на них «венерами» розташована на території верхнього Дону, з прилеглими верхів'ями Пооччя і басейну річки Десни з припливом, річкою Сейм.

На території України у басейні Десни жіночі образи знайдені у поселеннях Авдіїве Старе, Авдіїве Нове, Хотилево-2, Єлисейовичі і Мезин. На основі географічного принципу Генрі Дельпортом була запропонована класифікаційна схема «венер». У ній наявні такі групи: Піренейського-аквітанська (Венера Брасемпуйська, Леспюгська); Середземноморська (Венера о. Мальта); Рейнсько-дунайська (Венера Вілендорфська); Середньоруська (Гагарино, Костенки, Зарайськ, Мезин); Сибірська (Венера Мальтинська, Венера з Буреті).

Дослідженість теми. Вивченням палеолітичних «венер» - в різній мірі від семантичної інтерпретації до релігієзнавчих досліджень - займалися З. А. Абрамова, П. П. Єфименко, П. А. Куценков, А. Д. Столяр, М. Еліаде та ін.

Найвідомішою палеолітичною «венерою» вважається Венера Вілендорфська, знайдена у 1908 році в австрійському селі Вілендорф на стоянці гравецької культури, звідки й отримала свою назву. Ця фігурка є першою знайденою «венерою» і найбільш описана у науковій і популярній літературі. Фото Венери Вілендорфської, як правило, ілюструє у популярних і довідкових виданнях сам термін «венери палеоліту». У серіалі «Молодий папа» саме на цю фігурку дивиться так довго у кабінеті папи кардинал Войєлло. Швидше за все він розглядає її копію, оскільки сама статуетка, що оцінюється у 60 млн доларів, знаходиться сьогодні у Віденському музеї природознавства. Венера Вілендорфська - це 11-ти сантиметрова фігурка, виконана з вапняку, який не зустрічається у даній місцевості, що вже примітно і говорить або про її переміщення, або про те, що матеріал для її виготовлення можливо був привезений. Фігурка також має на собі сліди червоної вохри. За даними радіометричних датувань на 2015 рік, дана «венера» датується віком 29,5 тис. років. Венера

Вілендорфська має пишні реалістичні жіночі форми. Відмінною рисою є великі відвислі груди, опуклий круглий живіт і великі округлі стегна. Голова «венери» до самого підборіддя покрита щільним візерунком з плетених паралельних кісок, що повністю закривають обличчя. Фігурка має форму, що звужується до верху і низу та вписується в ромб.

Антропоморфні зображення, незалежно від їх форми - чи то це пластичні фігурки, а чи то наскальні розписи - своєю більшістю, так чи інакше, пов'язані з жіночими образами. Саме це домінування і є примітним у всій палеолітичній образотворчій діяльності. На частку чоловічих образів випадає менше 1/10 усіх знайдених зображень. Більш точну статистику дає З. А. Абрамова у роботі «Найдавніший образ людини». За її підрахунками, гендерне співвідношення усіх артефактів періоду палеоліту виглядає наступним чином: загальна кількість – 1.125 одиниць, із них жіночих образів - 831, чоловічих - 47, людини взагалі - 202, антропо- і зооморфних - 45. [1, с. 286].

Наступною помітною фігуркою, на якій хотілося б зупинитися, є Венера з Дольні Вестоніце (Моравія), яка відома як Вестоніцька Венера. Вона датується 27-30 тис років і є першою керамічною знахідкою в історії людства. Створена руками людини і обпалена у вогні за два десятка тисячоліть до офіційного керамічного періоду. В основі матеріалу, обраного для виготовлення фігурки – деревна смола і фрагменти кісток тварин. Примітно, що на самій фігурці знайдені відбитки пальців дитини, залишені до випалу. Фігурка після того, як була виліплена, була поміщена в землю, поруч з вогнем, звідки не виймалася, до того моменту як була знайдена. Те, що «венери» не могли мати прямого практичного використання, досить зрозуміло, але фігурка, виготовлена і захована у вогні, викликає особливий інтерес, оскільки це прямо вказує на її ключову роль в якомусь ритуалі.

Венера з Холе Фельс є найдавнішою зі знайдених верхньопалеолітичних «венер». Датується вона 35-40 тис років і відноситься до ориньякської культури. Ця Венера була знайдена досить недавно, у вересні 2008 року, у печері Холе Фельс (біля м. Шельклінген, Німеччина). Крім того, що це одна з найстаріших статуєток, вона ще є досить характерною для цього періоду «венер». Це фігура гладкої жінки, з великої грудьми і добре вираженою, гіпертрофованою вульвою. Груди не відвислі, як у Вілендорфської і Вестоніцької «венер», а високо підняті. На місці голови статуєтки є отвір, який вказує на те, що можливо, її носили як підвіску. Фігурка виконана з бивня мамонта і зберіглася у повному обсязі. Відсутні ліве плече і рука.

На особливу увагу заслуговує той факт, що велику кількість фігурок знайдено по фрагментах. Так, наприклад, на деяких стоянках Десни і Дона знайдені фігурки були навмисне розбиті практично після виготовлення, що наводить на думку про ритуальний характер їх

використання за типом спрямованої магічної дії (що є наявним і в сучасних культурах).

Окремою групою артефактів стоять фігурки так званих «гібридних образів». Це - єдина семантична група, що потребує особливої уваги, складається з комбінованих антропоморфних і зооморфних зображень. У них певним чином пов'язані різні семантичні атрибути. Серед гібридних образів особливо виділяється знахідка з Мауерна, район Трімезійського озера. Фігурка є зображенням жіночого тіла із фалосом замість голови. Одна зі стеатитових статуєток Грімальді також поєднує жіночі груди з фалосом. На знахідках у Мезині скульптурні фалоси містять елементи жіночого орнаменту - кути, ялинки. У гравіруванні знахідок Ла Мадлен на різних сторонах гальки вигравірувані дві однотипні, але різностатеві зооморфні людські особини. На думку А. Д. Столяра подібним поєднанням жіночого та чоловічого прописувалося поняття про «людину взагалі», що оформилось згодом у платонівському міфі про єдине первісне тіло до поділу статей [10, с. 246].

Згадавши комбіновані фігурки, варто буде зупинитися на ще одній важливій знахідці, а саме штадельському «людино-леві». Знайдена фрагментарно, ще до другої світової війни, фігурка пролежала в Ульйському музеї до 1969 року. Перша версія реконструкції фігурки явила світові зооморфну статуєтку з головою лева і чоловічими геніталіями. Повторне відновлення, зроблене на початку 80-х років м.ст., після того як статуєтку повністю розібрали і видалили клей, доповнило риси голови і обличчя та змінило її стать. Штадельський людино-лев став людино-левицею, доповнивши таким чином групу палеолітичних статуєток з жіночою семантикою. Треба зауважити, що людино-лев одна з найбільших (28 см) статуєток, а також одна з найстаріших (32 тис. років).

Голова Венери Брасемпуйської (також відома як «Дама з капюшоном») – одна з перших знахідок кінця ХІХ століття, виконана зі слонової кістки і є одним з перших, якщо не єдиним для цього часу, реалістичним зображенням людського обличчя. Датується періодом культури граветт. Цікавим є прямий візерунок зачіски на голові фігурки, якому майстром при виготовленні було приділено більше часу, ніж деталям самого обличчя.

Брасемпуйська «Венера» є винятком із загального числа венер за рахунок докладного зображення рис обличчя. Решта знайдених «венер» або взагалі не мають голови, або мають голову без будь-яких деталей, що носить досить стійкий характер інтерпретації даного виду зображення як уніфікуючий, узагальнюючий тип. Припущення, що відсутність зображення рис людського обличчя пояснюється простим невмінням або неувагою до деталей суперечить іншим знахідкам. Однією з таких знахідок є чоловіча голова, вирізана з кістки мамонта з Дольні-Вестониці, Чехословаччина. У даній знахідці чітко помітні деталі обличчя: форми

носа, очей, рота. Таким чином, палеолітичні мисливці могли відтворити людське обличчя в усіх його деталях, але, тим не менш, уникали будь-якої персоналізації при зображенні «венер». Також зображення тварин, виконаних у той же час, відрізняються високою реалістичністю і увагою до деталей. Усі суттєві знахідки жіночих палеолітичних зображень зухвало безособові, що, на думку В. Б. Міріманова, «ясно вказує на їх культовий характер». А той факт, що деталі обличчя навмисно відсутні, свідчить про те, що їх виробники ретельно уникали будь-якої конкретизації [9, с. 119].

Однак саме цей момент і дозволяє говорити про особливе ставлення до цих неутилітарних фігурок. Той факт, що більшість з них виконані без персональних рис, викликає розпач у мистецтвознавців, які досліджують цей період. Показовим у цьому плані може бути наступний коментар мистецтвознавця Н. А. Дмитрієвої: «Кидається в очі одночасно і майстерність і примітивність ... Майстерність в тому, як цілісно і сильно відчутна пластика об'ємів тіла: у цьому сенсі фігурки виразні і навіть монументальні. Але в них немає проблеску духовності. Немає навіть обличчя - обличчя не цікавило, ймовірно, просто не усвідомлювалося як предмет, гідний зображення. Палеолітична Венера ... – посудина родючості. І нічого понад цього» [4, с. 134]. Однак негатив мистецтвознавця в даному випадку змінюється оптимізмом релігієзнавця. Якщо ми розуміємо, що палеолітичний художник навмисно пішов від персоналізації свого творіння, то інтерпретація того, що він вклав у це узагальнення, допоможе нам наблизитися до характеру його вірувань. А оскільки стиль фігурок є загальним для такого величезного простору і зберігався протягом кількох тисячоліть, то можна припустити, що характер вірувань, поміщених за практикою застосування фігурок, був досить поширеним для всього верхнього палеоліту.

Аналіз та інтерпретація «венер» створили безліч різноманітних концепцій, які намагаються пояснити їх призначення. Багато з цих теорій були відкинуті, а деякі й досі є ключовими в плані інтерпретації цих знахідок. Так, зокрема, на початку ХХ століття у західноєвропейській літературі існувала теорія, згідно з якою у жіночих статуєтках відбивався естетичний ідеал людей кам'яного віку та прояв їх еротичних переживань. Деякі прихильники цієї теорії і сьогодні дотримуються ідеї «палеолітичної порнографії». «Солютерські жіночі фігурки, демонстрація їх вульви, пов'язані із сильним фізичним бажанням їжі і сексу у молодих людей» [14, с. 68]. Акцент на увагу до чітко виражених жіночих морфологічних рис, особливо до вульви, довгий час мав широку популярність на правах єдино вірного. Однак навіть побіжний зовнішній аналіз різних фігурок змушує засумніватися у правильності даного акценту. А саме, далеко не всі «венери» мають саме ці ознаки жіночої морфології. Описуючи «венер», можна говорити про виразний жіночий контур, але частіше за все про

«усічене» жіноче тіло, часто без голови і рук. Дешифруючи дану семантику, антрополози говорять про зображення абстрактного жіночого тіла, неперсоніфікованого, загального. Подальша інтерпретація цієї семантики являє скоріше необ'єктивний характер символу, а здатність автора гіпотези до висновків і узагальнень, що й робить будь-яку гіпотезу об'єктом для критики, забезпечуючи як приріст наукових публікацій, так і приріст обсягу гуманітарного знання в цілому.

Інша теорія пов'язує жіночий образ палеоліту із культом полювання висловлена відомим дослідником С. Н. Замятіним. Саме ним, ґрунтуючись на аналізі зображення Венери з грота Лоссель, яка тримає в руці ріг, було висловлено припущення про те, що жіночі фігурки палеоліту зображують виконавиць **магічних мисливських обрядів**. [6, с. 73-77]. Дана гіпотеза, не була підкріплена новими артефактами і великої підтримки свого часу не отримала. Але деякі більш пізні знахідки, зокрема статуетки бізона у Зарайську, на якій чітко видні відмітини ударів в області серця гострим предметом, підтверджують теорію про наявність мисливської магії в палеоліті [8, с. 22-31], є схожі сліди також на статуетці мамонта з Авдієво-Нового [12, с. 78-85]. Однак безпосередньо ці знахідки з жіночим образом «венер» ніяк не пов'язані.

Ще одна популярна теорія, заснована на інтерпретації палеолітичних «венер», як зображення **Богині-Матері**, богині родючості, лежить в основі популярної теорії матріархату Йоганна Бахофена, надалі допрацьованої К. Марксом і Ф. Енгельсом і вилилася у стійку концепцію на довгі роки. Дотримуючись офіційної концепції, радянський археолог П. П. Єфименко вважав жіночий образ найважливішим і ключовим у первісному мистецтві і пов'язаним напряму материнською домінантою у родовій організації палеоліту.

У російській археології та антропології жіноча семантика цього періоду інтерпретувалася як символ **природного джерела життя** і символу єдності роду. В останньому чітко простежуються марксистські конотації, властиві радянському періоду науки. Подібне пояснення можна зустріти у працях таких вчених, як П. П. Єфименко, С. Н. Замятін, А. П. Окладніков, З. А. Абрамова, А. А. Формозов. Радянська школа, наслідуючи стадіальну концепцію розвитку людини і практичний характер всієї матеріальної культури, виступала великим опонентом ідеї чистого, **«бессмыслового»** мистецтва палеоліту, що народилось в результаті «гри техніки» з безсюжетним вираженням естетичного почуття. Дана теорія була широко поширена у європейській науковій літературі. До числа дослідників, які висували таку теорію, відносяться К. Блюхер, М. Гернес і М. Ферворн. Критикуючи їх концепцію, представники радянської антропології (А. П. Окладніков, П. П. Єфименко) говорили про неспроможність такої інтерпретації, вбачаючи за подібною діяльністю суто прикладний характер.

На підставі тих знахідок, що ми маємо на сьогодні, можна говорити, що протягом усього періоду палеоліту характер жіночих знаків змінювався. Семантика, зберігаючи колишній зміст, місцями спрощувалася, переходячи в ідеограму трикутного орнаменту. Трикутники Мезинської стоянки, близькі до рівносторонніх, і скоріше за все, на думку А. Д. Столяр, виділяють з усієї жіночої фігури черево, але не вульву, як таємниче місце зародження нового життя [10, с. 244]. Локалізуючи дане джерело в такому ємному малому образі, людина наділяє його величезною символічною силою.

Йдучи від інтерпретації жіночого образу як «бесмислового», слід погодитись з його прикладною семантичною складовою та прикладним характером самої семантики даних фігурок, що дозволяє гіпотетично говорити не тільки про наявність культу предків (в даному випадку жіночого першопредка), але й магічно-прикладний характер спілкування з образом. Ілюстративним у цьому плані є той факт, що багато фігурок знайдені навмисно розбитими на багатьох стоянках, а деякі навпаки були ретельно заховані. Наприклад, керамічна фігурка Вестоницької «венери» була захована у спеціально викопаній ніші біля вогню, де й отримала свій випал. Там її і знайшли археологи. Цілком імовірно, багато фігурок були спеціально створені для того, щоб згодом бути розбитими. І, швидше за все, між цими подіями виконувався певний ритуал.

Говорячи про радянське палеолітознавство, можна сказати, що характер інтерпретацій і гіпотез був досить різноманітним. Концепція П. П. Єфименко ґрунтувалася на інтерпретації жіночої символіки, як системи образів прародительки роду, що дарує благополуччя [5, с. 308, 400-404]. Концепція С. Н. Замятніна пов'язувала жіночий образ з вірою у магічне сприяння в полюванні [6, с. 74-77]. А. П. Окладніков інтерпретував образ як узагальнюючий символ колективного жіночого духу, пов'язаний з культом мертвих, а також виступаючий у ролі володарки стихій. Усі ці концепції виявляють особливі сторони жіночого образу далеко не безпідставні.

Мірча Еліаде, пояснюючи ці знахідки, звертається до усвідомлення процесу **оновлення природи** і відображення його в ментальності архаїчного людини [13, с. 31-33]. На цьому етапі зароджується те, що називається космічною релігією, оскільки одним з найважливіших спостережень людини, що зберігається у мові і пам'яті поколінь, є безперервні цикли народження і смерті як циклічного оновлення світу.

Розвиваючи цю концепцію, **я б додав** наступне. Ритми самого життя, що проявляються в його циклічності: у циклах місяця, змінах пір року, у чітких термінах вагітності та інші цикли, – співвідносяться у свідомості людини з передвстановленим загальним ритмом життя. І в цьому плані, **на мій погляд**, жіноче тіло виступає як свого роду аватар, його матеріальний прояв, наділений владою народжувати нове. А жіноче лоно – як брама

життя, що випускає у світ кожен нову людину. Містерія народження у свідомості людини архаїки – таїнство, яке породжує магічно-релігійні уявлення про те, що знаходиться по той бік непроявленого, приховану сферу, що являє на світ нове життя. **На мою думку**, функція дітонародження протиставлена смерті у свідомості людини палеоліту. Припинення народження означає припинення самого життя, оскільки смерть і природне зменшення обумовлені природним плином життя і його ентропією, у той час як поява нового життя ніким і нічим не гарантована. Нове, регенерація життя може вичерпатися, як може припинити плодоносити дерево, як можуть зникнути звірі у лісі. Жінка так само може бути неплідною і, незалежно від своїх якостей і сили, вона не має влади над своєю здатністю давати нове життя. Таким чином, народження і продовження життя це дар, джерело якого не підвладне людині. І від нього, від цього джерела, залежить подальша доля роду, племені. Звідси, можливо, перевага надається грудям відтягнутим годуванням, стегнам збільшеним вагітністю та пологами. Така жіноча морфологія краща для продовження життя, його стабільності і благополуччя. Більш того, на думку деяких дослідників, в епоху палеоліту саме у кроманьйонця складаються форми сексуальної регламентації, зокрема табу на інцест. Супутньою ілюстрацією може служити сучасна гіпотеза про змішані сексуальні контакти у неандертальця, що призвело до їх зникнення.

Для об'єктивного аналізу такого цікавого феномену, як «венери» палеоліту необхідно розглядати їх у динаміці розвитку - від ориньяка до мадлену, а також співвідносити їх з іншими зображеннями даного періоду.

Примітним тут є простеження елементів жіночої символіки у багатьох палеолітичних пам'ятках мистецтва, в тому числі у фресках печер Шові та Ляско, зроблене А. Д. Столяром, який знаходить присутність жіночих елементів у багатьох зображеннях птахів. В образі птаха первісна свідомість виражала уявлення про «душі» як життєві засади, які пов'язувалися з образом жінки взагалі. Образ птиці, здатної переміщатися у просторі, зникати у небі, з'являтися з нізвідки, легко знаходити собі їжу і притулок, породжував у свідомості людини палеоліту певні містичні конотації і пов'язувався з уявленнями про інші світи та про інші сфери життя.

Підводячи підсумок, можна відзначити, що аналіз таких стародавніх артефактів, як палеолітичні «венери», не є безрезультатним та виявляє цікаві і переконливі гіпотези щодо їх інтерпретації. Досліджуючи їх у порівнянні й зіставленні з іншими знахідками, ми можемо виявити у них схожий характер використання, а також простежити схожі аналогічні елементи у нині існуючих примітивних народностей.

Список використаних джерел

1. Абрамова З. А. Древнейший образ человека: Каталог по материалам палеолитического искусства Европы. – СПб., 2010. – 304 с.

2. Алексеев В.П. История первобытного общества. Учебник для студентов вузов по специальности «История». – М.: АСТ: Астрель, 2007 – 350 с.
3. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств. - М.: Галарт, 2004 – 624 с.
4. Дмитриева Н. А. Краткая история искусств. Выпуск I: от древнейших времен до XVI в. – М.: Искусство. 1985
5. Ефименко П.П. Первобытное общество. Очерки по истории палеолитического времени. - Л., 1938 – 656 с.
6. Замятин С.Н. Раскопки у с. Гагарина // Палеолит СССР. Материалы по истории родового общества. Известия ГАИМК, вып. 118. – 1936.
7. Куценков П. А. - Психология первобытного и традиционного искусства. – М.: Прогресс-Традиция, 2007. – 232 с.
8. Лев Л. А., Амирханов Х. А. Сравнительная характеристика и стилистический анализ статуэтки бизона Зарайской стоянки// Археология, этнография и антропология Евразии – 2002. - №3 (11). -С. 22-31
9. Мириманов В.Б. Первобытное и традиционное искусство. - М.: Искусство, 1973.
10. Столяр А.Д. Происхождение изобразительного искусства. – М. : Искусство, 1985.- 298 с.
11. Формозов А. А. Памятники первобытного искусства на территории СССР (НПС) – 1966.
12. Чубур А. А. Furry-art: от цифровой графики до сводов пещер. Попытка осмысления // Вестник Брянского университета: История-Право - Литературоведение - Философия - Языковедение). - 2009. – №2. -С. 78-85
13. Элиаде М. История веры и религиозных идей: от каменного века до элевсинских мистерий. М.: Академический проект, 2009.
14. Harverson John. Art for Art's Sake in the Paleolithic//Current Antropology. - 28 February 1987.
15. Berenguer M. Prehistoric Man and His Art. – London: Sovenir Press, 1973.
16. Duhard J.P. The Shape of Pleistocene Women // Antiquity. 1991. - P. 552-561.

УДК 215

Стрелкова Юлія. Деміфологізація та екзистенційна теологія: становлення парадигми

***Анотація.** У статті розглядається концепція деміфологізації Святого Письма та Священного переказу як фундаментальна настанова не лише в межах діалектичної теології 20 ст., але і для сучасних пошуків форм кореляції філософії і теології в контексті наукової картини світу. Автор окреслює евристичний потенціал реінтерпретативного підходу до концепції деміфологізації, розглянутої поза межами концептуальних та хронологічних рамок діалектичної теології. Також увагу було зосереджено на з'ясуванні евристичного змісту концепції «деміфологізації» для сучасної філософської та теологічної традиції, а також природі її генетичного зв'язку з екзистенційною парадигмою філософування і христологією. Спеціальну увагу приділено парадигмальному та формотворчому аспекту феномену деміфологізації, акцентовано роль мовних практик і дискурсивних моделей в розгортанні сучасної картини світу.*

***Ключові слова:** деміфологізація, Новий Заповіт, герменевтика, екзистенціалізм, архетип, структура, екзистенційна теологія.*